

María Vardé³, „Teorii anti-secte în discursurile despre traficul de persoane din Argentina. Câteva discuții”⁴

Legea anti-traffic din Argentina diferă de standardele internaționale prin faptul că nu consideră forța, fraudă sau înșelăciunea ca factori esențiali ai traficului de persoane. În baza acestei legi, pentru a gestiona tratamentul juridic și de asistență al acestor cazuri, au fost create agenții de stat, cum ar fi Biroul împotriva Traficului și Exploatării Persoanelor din Procuratura Generală (PROTEX), Programul Național de Salvare a Victimelor Traficului și multe altele.

Particularitățile și aplicarea legii argentinienne au fost puternic criticate de numeroși cercetători și juriști. Printre altele, cercetătorii au avertizat că atunci când presupusele victime ale traficului neagă că sunt victime, operatorii anti-traffic le descalifică declarațiile, argumentând că vulnerabilitatea lor nu le permite să-și perceapă statutul de victime. Cu toate acestea, în practică, conceptul de vulnerabilitate nu are definiții clare ci este influențat de prejudecățile culturale și sociale [în a include situații] care depășesc nevoile de bază sau situațiile extreme. De exemplu, antropologul Jessica Gutiérrez a documentat modul în care caracteristici precum a fi femeie, mamă sau student la universitate, sau dorința de a cumpăra haine au fost interpretate ca indicatori de vulnerabilitate pentru a ignora afirmațiile victimelor, aplicând acest criteriu persoanelor din diferite straturi socio-economice.

Cercetătorii au arătat că acest lucru creează o „paradigmă a victimizării” conform căreia anumiți subiecți sunt vulnerabili *per se* și, prin urmare, victime cărora li se refuză dreptul de a interveni în narațiunea evenimentelor. Singurul lor drept este „să fie salvați”. Prin urmare, vulnerabilitatea acționează ca un dispozitiv de guvernare care atribuie roluri specifice subiecților și permite anumite proceduri asupra acestora. Oamenii de știință au înțeles acest fenomen ca o „industrie de salvare” care permite agențiilor anti-traffic să genereze un număr mare de cazuri pentru a-și spori autoritatea, ceea ce a făcut posibilă considerarea unei game largi de schimburi economice autonome drept „traffic”, incriminând sectoarele sociale precare, cum ar fi imigranții cu venituri mici, în special femeile.

În acest context, începând din 2018, în Argentina au apărut cazuri de presupus trafic de persoane legate de minoritățile spirituale, alături de utilizarea limbajului anti-secte în discursurile agenților anti-traffic în mass-media, medii juridice și cursuri de pregătire organizate de stat. Termeni precum „sectă”, „spălare a creierului”, „organizație coercitivă” și „persuasiune coercitivă” au devenit larg răspândiți.

De exemplu, într-un interviu din 2021, co-directorul PROTEX, Marcelo Colombo, a

3 Antropolog. Cercetătoare la Institutul de Științe Antropologice, Facultatea de Filosofie și Litere, Universitatea din Buenos Aires.

4 Paper at The 2024 CESNUR Conference, Session “‘Storming Zion’ Revisited: Militarized Raids and the Resurgence of Brainwashing Theory—Emic and Etic Perspectives”, 12 June 2024.

spus că grupurile coercitive de tip sectă sunt organizații cu scopuri filantropice, religioase sau spirituale care recrutează oameni și beneficiază de munca lor sub pretextul bunăstării spirituale. Întrebat despre presupusele victime care nu se percep ca atare, el a susținut că acest lucru se datorează intrării lor într-un „sistem ideologic sau spiritual” care le împiedică să-și recunoască situația de exploatare, pe care a înțeles-o ca fiind un „control coercitiv”. În cele din urmă, el a adăugat că în aceste cazuri, pe care judecătorii le-au respins adesea pentru că lipseau violența sau amenințările, PROTEX s-a bazat pe mărturiile „martorilor experți” pentru a explica acest concept instanțelor.

Într-un interviu din 2023, colega sa de la PROTEX, Alejandra Mángano, a declarat direct că „organizațiile coercitive” sunt o nouă modalitate a infracțiunii de trafic de persoane. Merită remarcat faptul că, începând cu anul 2020, rapoartele anuale privind activitățile PROTEX au o secțiune intitulată „cazuri legate de secte”. De asemenea, ultimul raport bianual al comitetului național anti-trafic a inclus printre propunerile de promovare a conștientizării și sensibilizării populației generale, [informarea] despre recrutarea prin intermediul organizațiilor coercitive, cunoscute și sub numele de „secte”.

În consecință, în iulie 2023 a fost publicat un fluturaș, sponsorizat de un număr important de ministere, dedicat „persuasiunii coercitive”. Fluturașul o definește ca „o serie de manipulări psihologice pentru a controla voința unei persoane sau a unui grup printr-un tip de forță (...) A fost numită „spălarea creierului” pentru a se referi la procesul de anulare a identității psihosociale anterioare, la distrugerea sau afectarea severă a personalității, suferită de persoană fără a fi conștientă de aceasta”.

O altă activitate care servește drept cadru pentru difuzarea teoriilor anti-secte în sfera de stat este seminarul anual „Sectele și traficul de ființe umane”, a cărui ultimă ediție a fost organizată de un senator și un ONG cunoscut și s-a desfășurat în Senat, fiind difuzată pe canalul oficial. Evenimentul a inclus un discurs al directorului Programului Național pentru Salvarea Victimelor Traficului de Persoane și activist anti-secte, Pablo Salum, care este implicat în numeroase cazuri de trafic împotriva grupurilor religioase, denunțând unele cazuri și consiliind presupusele victime, sau familiile acestora, în altele.

Abordarea judiciară a problemei reflectă, de asemenea, influența acestor teorii în instanțe. Într-o analiză în curs de desfășurare a mai mult de 9 hotărâri în cazuri legate de grupuri religioase, am găsit utilizarea recurentă a unor termeni precum „sectă” și „spălarea creierului”, atât în acuzațiile procurorilor, cât și în declarațiile psihologilor, care în multe cazuri au fost la rândul lor repetate de judecători în sentințe. Aceste documente citează drept cadru teoretic un corpus limitat cărui i se atribuie un statut științific, afirmând un presupus consens în acceptarea sa.

Cu toate acestea, toate definițiile derivă din teoria spălării creierului propusă de psihologul american Margaret Singer, care a fost pusă la îndoială și respinsă de comunitățile academică și judiciară, specializate, pe baza lipsei sale de validitate și de bază științifică. Acest studiu arată că acest cadru conceptual impregnează modul în care operatorii judiciari concep fenomenul religios în general și poate interveni în modul în care evaluează prezența criminalității în cazurile particulare.

Cel mai controversat dintre aceste cazuri este cel al BAYS. Așa cum am văzut în cele expuse de Susan [Palmer], toate femeile considerate ca presupuse victime ale traficului

de persoane au negat în unanimitate că ar fi fost subiectul vreunei infracțiuni. Cu toate acestea, după cum vom vedea, cadrul conceptual anti-secte este folosit pentru a discredita mărturiile lor.

Deja în prima hotărâre din 8 septembrie 2022, judecătorul de instrucție Ariel Lijo a adoptat perspectiva anti-secte prin introducerea unei secțiuni teoretice în care definește „secta coercitivă” ca „un grup totalitar care folosește tehnici de persuasiune coercitivă pentru a captura oamenii și a-i supune dependenței de grup”.

Apoi spune că „victimele aparținând grupurilor manipulative rămân amăgite. Ele nu sunt conștiente de faptul că grupul lor îi manipulează, mai degrabă sunt de părere contrară: că aparțin unui grup în care li s-a dat o oportunitate pentru dezvoltarea obiectivelor lor sau pentru creșterea personală ori spirituală”. În ceea ce privește presupusele victime ale BAYS, și înainte chiar de a le lua mărturiile, judecătorul a afirmat că, din cauza presupusei spălări a creierului la care au fost supuse timp de ani de zile, voința lor a fost alterată.

A fost înaintat judecătorului un raport făcut de unii agenți ai Programului Național de Salvare, care au intervievat două dintre presupusele victime și o altă femeie în timpul raidurilor violente din august 2022. După cum au declarat aceste femei, interviurile au fost mai degrabă interogatorii, înconjurată de polițiști noaptea târziu, la ore după începerea raidurilor. În raport, agenții s-au plâns că oamenii nu au vrut să le ofere informații și au luat acest lucru ca un semn că poveștile lor au fost condiționate de manipularea psihologică cauzată de apartenența lor la BAYS. Cu toate acestea, raportul include relatări ale intervievaților care explică activitățile școlii și modul în care s-au alăturat. Într-una dintre acestea, o presupusă victimă a spus că participarea ei la BAYS a ajutat-o să depășească ideile suicidale. [Declarația] a fost interpretată în raport ca o dovadă a vulnerabilității sale extreme în momentul în care s-a alăturat BAYS și a faptului că organizația trebuie să fi beneficiat de aceasta.

În plus, au spus ei, prezența repetată a fotografiilor profesorului fondator al BAYS în diferite departamente părea o idolatrie sau venerație care i-a făcut să presupună că ar putea fi o organizație coercitivă, deoarece „organizațiile coercitive își influențează membrii prin discursuri religioase, ideologice sau filosofice, prin promisiuni false sau manipulare psihologică bazată pe figura unui „lider” care se instaurează ca „profesor” sau „salvator”.

În interviurile psihologice de specialitate ulterioare, toate femeile au declarat că nu sunt victime, că nu au fost capturate de nimeni, că nu au fost niciodată forțate să desfășoare activități împotriva voinței lor și că fiecare are propria viață, bunuri și ocupații. Deoarece acest lucru nu a fost luat în considerare de acuzare sau de judecător, femeile au decis să participe activ la procesul legal, prezentând prin intermediul reprezentantului lor legal un raport detaliat care documentează diferite aspecte ale vieții lor personale. În plus, examinările psihologice și psihiatrice efectuate de corpul medico-legal al Curții Supreme de Justiție au stabilit că toate femeile erau într-o stare psihologică normală, fără dovezi de psihopatologii sau trăsături de vulnerabilitate sau dependență emoțională.

Cu toate acestea, procurorii le-au respins declarațiile, deoarece, au spus ei, „indiferent cât de categoric este prezentată, această negare nu este altceva decât o demonstrație suplimentară a dominației și controlului enorm exercitat către Juan Percovich și acoliții săi, care încă există și continuă să opereze asupra subiectivităților lor”.

Mai mult, acuizarea a atașat un raport întocmit de martori experți care au susținut că faptul că aceste femei nu au prezentat modificări mentale era de așteptat, deoarece studiile efectuate asupra membrilor activi ai grupurilor sectare au găsit dovezi slabe sau inexistente de psihopatologie. În opinia lor, valoarea examinărilor medico-legale a fost parțială, deoarece, potrivit lor, persuasiunea coercitivă poate fi detectată numai dacă victimele sunt analizate ca grup și nu individual. De altfel, ei au definit o „sectă”, citându-i pe Margaret Singer și Robert Lifton. Apoi, pe baza acestor formule generice, raportul a concluzionat că cele 9 femei au fost victime ale spălării creierului; și trăsăturile care se presupune că dovedesc acest lucru erau că toate femeile au coincis în explicațiile pe care le-au dat faptelor, în definirea lor ca femei independente și autonome, în utilizarea poreclelor pentru a se identifica, în a avea multe legături afective în cadrul grupului și în considerarea fondatorului BAYS ca maestrul lor filosofic.

Citez un fragment: „Persoanele intervievate în cauză împărtășesc un alt aspect semnificativ ce trebuie luat în considerare, plasează în istoria vieții lor intrarea în BAYS ca o modalitate de a căuta răspunsuri la întrebări existențiale (...). Există dovezi ale unei stări de „vulnerabilitate emoțională” cauzată de situații multiple, cum ar fi durerea, conflictele familiale și profesionale și anumite crize ale vieții. Ambii factori îi fac pe acești indivizi mai vulnerabili la recrutarea de către secte”.

Astfel, observăm o lărgire a noțiunii de vulnerabilitate sub cheia spălării creierului pentru a include căutarea spirituală ca una dintre caracteristicile sale. În acest fel, rolul de victimă este impus femeilor adulte care sunt tratate ca niște copii mici. Vulnerabilitatea aici este o condiție categorială bazată pe prejudecăți religioase care nu sunt modificate, nici măcar puse la îndoială, atunci când mărturiile și examinările medicale le contrazic.

Rapoartele discutate aici au fost reproduse de procurori și judecător în hotărârea de trimitere în judecată, făcând puține referiri la analiza medico-legală și nicio referire la documentele prezentate de presupusele victime.

Când apărarea a făcut apel la trimiterea în judecată, cele 9 femei au solicitat o audiere cu judecătorii de apel, eveniment fără precedent în cazurile de presupus trafic de persoane din Argentina. După această audiere, Curtea de Apel a anulat trimiterea în judecată și a cerut judecătorului de instrucție să țină cont de expertiza medicală și să reevalueze starea procesuală a inculpaților.